II
1304
L

ACADEMIA ROMÂNĂ
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE
SERIA III TOMUL XXII MEM. 9.

EMINESCU ÎN ȘI DIN CEA MAI NOUĂ EDIȚIE

DE

N. IORGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, BUCUREȘTI 1940

www.dacoromanica.ro

MEMORIILE SECŢIUNII ISTORICE

SERIA III

	Lei
TOMUL I, (1922—23):	100.—
TOMUL II, (1923—24):	130.—
TOMUL III, (1924—26):	840.—
TOMUL IV, (1924):	160.—
TOMUL V, (1925—26):	160.—
TOMUL VI, (1926—27):	300.—
TOMUL VII, (1927):	300.—
TOMUL VIII, (1927—28):	320.—
TOMUL IX, (1928—29):	200.—
TOMUL X, (1929):	400.—
TOMUL XI, (1930):	340.—
TOMUL XII, (1931—32):	300.—
TOMUL XIII, (1932):	300.—
TOMUL XIV, (1933):	300.—
TOMUL XV, (1934):	300.—
TOMUL XVI, (1934—35):	240.—
TOMUL XVII, (1935—36):	240.—
N. IORGA. Două hrisoave domneşti pentru mănăstirea Mărgineni închinată Muntelui Sinai	30.—
N. IORGA. Trei rare documente fanariote	10.—
G-ral R. ROSETTI. Din corespondenţa inedită a Principelui Milan al Serbiei cu colonelul Gheorghe Catargi în timpul războiului din 1877—1878	35.—
ŞT. METEŞ. Din istoria Dreptului românesc din Transilvania	20.—
N. IORGA. Formularul fanariot	10.—
N. IORGA. Consideraţii istorice asupra documentelor prezentate de d-l Marcu Beza	5.—
FRANZ BABINGER. Robert Bargrave, un voyageur anglais dans les pays roumains du temps de Basile Lupu (1652)	35.—
N. IORGA. Comemorarea lui Lope de Vega	5.—
N. IORGA. Explicaţia monumentului dela Adam Clisi	5.—
AURELIAN SACERDOŢEANU. Două acte haţegane şi unul vâlcean	10.—
P. P. PANAITESCU. O istorie a Ardealului, tradusă de Miron Costin	10.—
ALEXANDRU CIORĂNESCU. Petru Rareş şi politica orientală a lui Carol Quintul	10.—
N. IORGA. Dovezi despre conştiinţa originii Românilor	5.—
H. DJ. SIRUNI. Mărturii armeneşti despre România. Extrase din Cronica Armenilor din Cameniţa	20.—
N. IORGA. Marele logofăt al bisericii constantinopolitane Hierax şi însemnările sale pe un manuscript al Academiei Române	5.—
ANDREI RĂDULESCU. 24 Ianuarie 1862	25.—
TOMUL XVIII, (1936):	250.—
ANDREI RĂDULESCU. Constituţiunea cehoslovacă	45.—
FRANZ BABINGER. Originea şi sfârşitul lui Vasile Lupu	15.—
I. LUPAŞ. Voevodatul Transilvaniei în sec. XII şi XIII	25.—

www.dacoromanica.ro

1304 L

BIBLIOTECA ... UNIVERSITARĂ
... IORGA
Cota
Inventar C1716

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

EMINESCU ÎN ȘI DIN CEA MAI NOUĂ EDIȚIE

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Comunicare făcută în ședința dela 17 Noemvrie 1939

I

Noua ediție a lui Eminescu, datorită Fundației Carol I-iu, supt îngrijirea d-lui Perpessicius (Panaitescu), se prezintă în condiții grafice superbe, iar volumul I, de bun augur pentru cele următoare, se razimă pe o muncă lungă și inteligentă.

Prefața reprezintă cea mai migăloasă cercetare a textului, cu notarea multor greșeli de tipar și chiar prelucrări datorite gustului, uneori dubios, al lui Maiorescu. Urmează o înșirare a edițiilor, așa de numeroase, cu aprecieri critice, drepte în ce privește ediția C. Botez, neînțeles de îngăduitoare față de încrezute caricaturi, care ar fi fost în stare să îmbolnăvească pe Eminescu însuși, ale revoluționarilor estetici fără inteligență și gust, cei mai puțin chemați prin cultură și structură să înțeleagă pe Eminescu. Tot așa cu faza actuală a d-lui G. Călinescu, care se depărtează tot mai mult de ce e în adevăr folositor din larga-i biografie și cercetare literară și filosofică a poetului. Avem voie să surâdem când e vorba (p. XXXVII) de biografii ale lui Eminescu «întru totul perfecte».

In lămuririle ce urmează, ca și une ori în text chiar, limba moldovenească a lui Eminescu nu e însă destul de înțeleasă: *plăcè*, *zicè* nu e o «diftongare» și nici un fel de «prețiozități

www.dacoromanica.ro

dialectale ». Ortografia bună e cea cu accent grav, nu cu cel ascuțit. *De sigur* că, după obiceiul moldovenesc, vornicul de care vorbește Eminescu în *Cugetările sărmanului Dionisie* e de *sat*, nu de *stat*. De ce forma îndulcită, *crivat*, când toată Moldova zice și acuma *crevat?* Eminescu n'a scris niciodată *sub*, ci *supt*. El întrebuințează și forma *nouri*, care fiind înlăturată, cutare vers pierde o silabă, prin *nori*. El n'ar fi admis, pentru *a gâci*, forma țigănească *a ghici*. *A ținea* e pentru el ca și pentru toți cei cu grijă de limba bună un verb de a doua conjugare [1]) ca și *a plăcea*, care ambele se pronunță în Moldova, mai aproape de originalul latin: *a ținè*, *a plăcè*, iar nu în bucureștenească formă de decădere: *a ține*, *a place*. *Țiuie*, nefiind înțeles, e înlocuit de două ori cu *ține*. *Jeratec* e o formă greșită pentru *jăratec*.

II

Iată acum importanta întrebare a noii rânduiri ce ar fi să se dea materialului.

In mica ediție ce am dat pentru Liga Culturală în două volumașe, am reprodus numai bucățile tipărite în *Convorbiri Literare*, ceea ce înseamnă *ce a voit Eminescu însuși să se publice*, *ce a cetit el în adunările « Junimii »*, *ce a admis el*, chiar cu corecturile și greșelile de tipar, pe care, cu discreția care l-a caracterizat și care nu excludea o așa de îndreptățită mândrie, *le-a tolerat*. Nenorocirea, care va mai aduce pe mulți în greșeală, e că, în afară de un vechiu plan pentru câteva bucăți care trebuiau să formeze o cărticică pentru titlul *Lumină de lună*, poetul însuși nu s'a gândit vreodată să aducă la gradul de perfecție dorită, să puie în ordine și să pregătească de tipar enormul material, mult gândit, trudit și prefăcut pe care-l avea în caietele mai mult lăsate, de sigur, la Maiorescu, el fiind, de altfel, un om fără socoteli în orânduirea lucrurilor sale și disprețuitor pentru neisprăvitul său, decât dăruite ocrotitorului său în vremi de suferință, cu

[1]) Numai la început odată altfel (p. 462), supt influența lui Bolintineanu.

www.dacoromanica.ro

intenția de a se păstra pagini pe care, dacă nu le putea întrebuința însuși, era mai dispus a le distruge.

Astfel fiecare poate face cu acest cuprins al caietelor, ca și cu însăși organizarea unei ediții în volum a bucăților publicate, orice vrea, și *din această libertate s'a făcut cel mai larg abuz*, până la caricaturi și scandal, tot felul de profesori venind cu sistemul lor, de la I. Scurtu la Ibrăileanu, la d. C. Botez și mai ales la asociația universitară pentru o bizară prezintare care e, de sigur, *impie*.

Vin acuma la însuși rostul acestei comunicații care, acordând toate laudele cuvenite noului editor, va cuprinde și propunerea unei ediții a noastre pe un alt plan.

D. Perpessicius adoptă, dar cu oarecare rezerve (v. p. XXXII), ordinea cronologică, *și bine face*, dar nu în toate. Nu strica să se adauge supt fiecare bucată, în notă, data de tipărire sau de alcătuire și locul unde s'a făcut publicarea.

Trebue să se ție samă că erudiția, așa de folositoare, din comentariile adause, nu va fi utilizată decât de specialiști, și de aceia chiar numai pentru lucrul anume care-i interesează. De altfel, matematica adnotatorului va putea fi (v. « câteva lămuriri ») foarte cu greu urmărită. Eu unul n'o pot face ușor: uneori mă pierd. Era mai bine, orice proporții ar fi luat ediția, să se dea și mai des, cum se făgăduise, *integralitatea tuturor versiunilor*. « Etaj », « subsol », ca « terminologie arhitectonică », îngreuie rezultatul acestei admirabile osteneli. Fără a mai vorbi de semne, a căror amintire nu poate urmări pe cetitor.

In ce privește, mai departe, *cuprinsul « aparatului »* —, și scurta cronologie a vieții lui Eminescu (pp. XXXIX—XL va servi [1]) —, mai culegem ca noutate din aceste note pe Franzos, din clasa a VII-a dela gimnaziul din Cernăuți, care e autorul faimoaselor schițe din *Halbasien* bucovino-moldovenească sau o rudă a lui. Unele păstrări de ortografie învechită ar avea un folos, dar și un rost pentru preferințile, interesante, ale lui Eminescu, dacă ar fi consecvente. Tot ce

[1]) La pagina XLI « veronian » pentru că era în legătură cu Veronica Micle.

www.dacoromanica.ro

e caracteristic, — și aici se arată tactul editorului —, trebuia firește păstrat. Pe mulți cari nu vor ceti « lămuririle » îi vor încurca însă numele de « Elena » și « Marta », după femeile care au întâmplătoarea favoare de a primi cel dintâi omagiu în bucățile adunate 'n caiet, și se va înțelege greu terminul nou-nouț, cum sunt și altele la un editor care e însuși un scriitor cu originalitate răspicată, de « submanuscript »[1]). Când se ia sdrobitoarea sarcină de editor al unui astfel de poet, trebue și sacrificiul, fie el și greu, al unei despersonalizări.

Fiecare bucată își află și lămuriri istorice, de sigur bine venite. La ele încă e câte ceva de observat. Chiar dela început, dacă Eminescu a transcris *cu îndreptări*, cât de mici să fie ele, plângerea pentru Aron Pumnul, la 1870, trebuia ca *îndreptările lui să între în ediția definitivă* (cf. p. 242). Aceeași observație și pentru bucata *De-aș avea*, ale cării copilării o așează *în urma* celeilalte. Dela început poetul opune « colibele de paie », « colibele cu trestii » dela Dumbrăveni pentru ca, însă, « cuiburi de vultur pe stânci ce se prăval » să trimeată în domeniul romantismului. Dar precizarea, făcută de d. Leca Morariu și de Bogdan Duică, în revista *Mihai Eminescu*, I, nl. 2, și II, nl. 5, a iubirii cu « puiul cu ochi de foc, cu părul negru 'n coade », arăta o desăvârșire a visiunii prin ceața formulelor. Dar a dispărut amintirea holerei din « moartea ce răspânde teroare 'n omenire » (p. 8). Oricum, această formă, deși Eminescu a condamnat-o, ștergând-o, era de luat.

Numai *La Bucovina* (pp. 9—10), singura care mai e din 1866 pe lângă nl. 1 al ediției, arată același nivel ca și plângerea pentru Pumnul:

« Când pe bolta brună tremură Selene » e adio către țara mică în care poetul se forma. In condiții *asemenea cu ale lui Ion G. Sbiera*, alt ucenic al lui Pumnul, făcându-și pelerinagiul românesc cu bățul în mână, după exemplul lui Heine și al studenților germani cu treizeci de ani în urmă, Eminescu trece prin Dej, de unde corespondența « Familiei » arată că a scris lui Vulcan, la Blaj, *al doilea loc al formațiunii*

[1]) De ce formele nemoldovenești sau prea moldovenești de « Aglae » și « Harieta » pentru surorile lui?

www.dacoromanica.ro

sale, căci Moldovei-de-sus, a nașterii, nu-i datorește el decât amintirile din Alecsandri și Bolintineanu.

E a se atribui însă șederii în Bucovina familiarizarea cu Schiller, din care traduce *Speranța*, ca să urmeze până la 1870 cu astfel de versiuni (pp. 11—12, 254). Forma așa de bună, cu totul deosebită de ce va scrie poetul mult timp pe urmă, înnoind originalul, e tot din 1866, dar «Misterele nopții», cu vocabulariu bolintinianesc («auroase», «profume», delasă», și, gerunzii acumulate), aparține perioadei de primă formațiune, și tot așa, de și apărută mai târziu în 1868, *La o artistă*, cu data Octombre 1866.

La Blaj o schimbare se produce în spiritul adolescentului, «Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie», ia din noul mediu nu numai ardelenisme, ca «pocalul», dar și un ton sdrumicat, de o violență nouă. «Liliile», «sântă» din oda la Eliad-Heliade par să arăte același mediu. Dela Eliad, puțin cunoscut și admirat în lumea moldovenească și bucovineană, dar care între latinizanții blăjeni rămăsese un zeu —, e anul trecerii lui prin Budapesta, la băi (p. 257) —, a luat Eminescu, în entuziasmul din «La o artistă», «după răsbumbă» al acestuia, pe al său «răsgeme». Ceva mai târziu, în forma care *aceea trebuia reprodusă*, «lilii» e înlocuit prin «crini»; «alba Vestă», fără sens, dispare. Tot așa dispare «turbă» al «talazurilor» înlocuit, — se pare însă că era o greșeală de tipar a «Familiei» —, cu «turburi». Și «urletul» talazurilor s'a îmblânzit:

Certându-se 'ntre dânșii (— ele), se scutură și mor (p. 258).

Sfârșitul însuși are altă amploare, deși e neclar. Nici «blondinele» nu rămân. Motto «Os magnum (= magna) sonaturum» din versiunea corectată nu putea fi lăsat la o parte [1]).

Bucata *La moartea lui Eliad* trebuia ori să treacă aici, ceea ce era mai potrivit, ori să-și ia locul între inedite, — dar asupra acestui punct voiu reveni. Cu «a morții umbră slabă», această plângere din 1872 reprezintă alt avânt și altă stăpânire:

El n'a văzut pământul promisiei divine,
Viața lui se stinse în munții slabi și suri
O cupă de aramă cu coarda temerară.

[1]) Lectura «gelnic» la pagina 258 e imposibilă.

www.dacoromanica.ro

D. Perpessicius face bine puind alături judecata în presă, foarte aspră, dar dreaptă, a « stricătorului de limbă » din articolul din 1877 al aceluiași Eminescu [1]). El va îmblânzi, de altfel în momentul solemn al desvelirii, statuii, la 1881. Dar atmosfera în care trăia la 1867—72 era cu totul alta.

Declamația lui Bolintineanu reapare, pe o notă ca a byronianului Grandea, «fiul lui Byron», în «Amorul unei marmore», publicată în « Familia » din 1868, în care abundă cuvintele demodate și formele precedente. De altfel însuși Eminescu scrie: « Sept. 1865 »; bucata deci trebuia să treacă *prima*. Și aici forma din caiet era de primit: « Plaiu râzând *de* iarbă verde » e superior lui « Plaiu râzând *cu* iarbă verde »; e cu totul o altă noțiune. Pentru « O călărire în zori », o imitare după Bolintineanu, d. Perpessicius, care o înțelege venită odată cu « De-aș avea », putea culege îndemnul de a o trece și pe aceasta înaintea odei. Iar, dacă « textul e remaniat », fie la orice dată, — căci *înainte* de 1866 nu poate fi —, trebuia dată remaniarea în text, nu aici, ca o variantă. De fapt în « Familia » era o încercare de copilandru, iar aici e o lucrare a unui geniu format, dar ritmul e același și unele părți sunt judecate că pot să rămâie (pp. 246—8). Greșelile de limbă poate și acelea provizorii: « ondoală », « confie », « vergină », « tandre », ca și banalele umpluturi după Alecsandri: « mândruliță », « drăguliță », « dalbe », au dispărut. Ce frumos sună:

Căci el i se uită în ochii de rază
Și-i cântă cu dor

sau:

De-ai fi, dragă, vântul (nu: zefirul) dulce,
Care duce
Pe'a lui àripi foi de flori,
Aș fi foaia de pe-o floare
Și-aș zburare,
Dus de tine și-al tău dor,

[1]) « Aproape tot ce a făcut Ioan Eliade, modestul învățător dela Sf. Sava, a fost caricat de Heliade-Rădulescu » (p. 263).

www.dacoromanica.ro

pentru: «pe-al tău sîn gemând de dor» (!). Și tot așa cu «te-aș cuprinde 'n unda-mi caldă», pentru «ți-aș spăla cu-o sărutare, murmurare, crinii albi ai sînului» (!) (aici: «m'aș juca cu sîni-ți goi»). Strofa următoare, frumoasă afară de «flor», merita păstrată. «66» dela sfârșit ar fi, nu pentru original, ceea ce cred, ci ca dată a *publicării*.

Tot din 1865, — deci încă o intervertire, față de no. 1 —, *Din străinătate*, adecă: numai din Bucovina, — e sigur, și d. Leca Morariu are dreptate —, prezintă scăpătări de limbă, ca «tenebră», «freme», «a binezice», «m'ar adoarme». Peste vre-o patru ani poetul dă bucata care *pentru el trebuia să fie*, iar a treia formă, din 1877, e, de fapt, *o altă bucată*, care *era de pus alături*. Prima refacere e superioară restului din «Familia», dar nu cu mult. Eminescu e încă *ireal*. Și pe urmă se vor mai întâlni, în colaborație la revista din Orade, ca în *Amorul unei marmure*, formele de gerundiu și greșelile de gust «Oceanul de foc» iubește «alba vijelie». Și se întâmpină versuri așa de inferioare ca acesta:

De-ar tremura la sânu-mi gingășul tău mijlòc (p. 21)

rimând cu «diadem de foc». Aici versurile celelalte nu îndreaptă nimic. Tot mai mult aș crede că Eminescu, prins în vârtejul rătăcirilor sale, dădea lui Vulcan, care-l grăbea să colaboreze, bucăți din vechiul său caiet. Aici nu ni vine din partea lui niciun element de datare a concepției.

Aceasta se învederează și prin aceea că *Junii corupți*, cu ce au bun și rău, de și tipărită la începutul anului 1869, *e tot din 1866*, cum o dovedesc aluziile la lupta pentru întregirea de Stat a Italienilor, «poporul-împărat» [1]). Dar sunt aici și accente energice, ca *de câte ori Eminescu e prins de curentul unei epopei*. Aici doar câteva cuvinte deosebesc textul din «Familia» și versiunea pusă inutil la sfârșit și din care erau de cules doar acele minime elemente ale deosebirii. Și această fază blăjeană, cu influență mare asupra spiritului, dar aproape nulă asupra formei, se încheie cu versurile scurte către acel

[1]) Nu poate fi oribilul muntenism *càdeți* la pagina 276, nota 1, ci *cădèți*.

www.dacoromanica.ro

amic, Filimon Illea, al cărui nume, păstrat în manuscript, nu înțeleg de ce ar fi dat numai cu inițiale, după revista din Orade, în text, cu atât mai mult, cu cât e vorba de un distins jurisconsult, de origine țărănească ardeleană, care a făcut o frumoasă carieră la București. Și aici versiunea din « aparat », cu

> Viscolul iernii foame îmi cântă,
> Moarte îmi râde tot de'mprejur (p. 280),

e superioară textului, unde aceasta se aplică, fără sens, vulturului, cu care se compară poetul [1]). E remarcabilă strofa, care cuprinde localizarea, deci și data:

> Târnava, prinsă 'n galbene maluri,
> Murmură 'n aburi gândirea sa,
> Pe când primblarea ni rătăcea
> Visări, speranțe.
>
> Ții minte oare când te 'ntrebam:
> Ce este omul? Ce-i omenirea,
> Ce-i adevărul? Dumnezeirea?,
> Și tu la nouri îmi arătai.
>
> Dar credeam ambii în adevăr,
> Sorbiam din aier ca din Dreptate,
> Priviam în soare ca 'n Libertate:
> *A fi* credeam că-i un drept de fier.
>
> Un an de lacrimi..., și tot s'a stins:
> Nu trec la oameni astfel de glume,
> Visuri sînt visuri, lumea e lume,
> Și cu ea cată să te deprinz'.
>
> Dar tot, amice, nu voiu uita
> Acele doruri tainice, sfinte...
> Farmecul vieții, îl ții tu minte
> Cum șoptia dulce, deși minția [2])?

Sunt cele mai frumoase versuri filosofice pe care le scrisese tânărul. Vulcan pare a le fi suprimat pentru prea strânsa legătură cu un student.

[1]) Rima cere moldovenescul *bată*, nu *beată* (p. 280).
[2]) Așa trebue punctuat.

www.dacoromanica.ro

E de mirare cum, în 1869, acelaşi poet a putut scrie neînsufleţita odă la moartea lui Vodă-Ştirbei, ca un prinos dela «naţiunea română» (pp. 28 şi 283—4). S'ar zice o bucată de comandă, plătită lui ca şi prietenului, Vasile Dumitrescu Păun, un bun cunoscător al versificaţiei, nu fără spirit de măsură antică, dar de o înfăţişare ţigănească, pretând la ridicul, şi Ioniţă Bădescu, care arată a fi acelaşi ca ziaristul botoşănean, cam beţiv, ridiculizat de Gheorghe Chernbah («Gheorghe din Moldova»), Scipione I. Bădescu:

Un Scipione aveau Romanii,
Un Scipione bun general,
Un Scipione au Botoşanii,
Un Scipione, bun gazetar.
Cu nasul roşu, cu oca 'n mână, etc.

şi într'o altă epigramă, tivială. In sfârşit închinarea de la Putna către Ştefan-cel-Mare e, prin ton şi ţesătură, prin ştiinţa luptelor, de sigur, a lui Eminescu, care o şi răspândise (pp. 499—502).

Din caietul pe care l-a botezat «sub-manuscriptul Elena» editorul scoate mai multe bucăţi datate din 1866—7, apoi 1869, care-şi puteau afla locul în această primă serie. Unele, ca *Serata*, cu versuri ca acestea:

Ca cerbul ce s'alţă în creştet de stânci,
Urmat de săgeat' arzătoare,
E calul ce trece prăpăstii adânci,
In zboru-i puternic şi mare,
Cu nara arzând
Cu coama pe vânt;
Odată 'ncă pinten l-împunge
Şi-ajunge,

sunt, cu toate greşelile de limbă ale timpului, cu adevărat frumoase (pp. 454 şi urm). Tot aşa *Rezignaţiune*, din Schiller (pp. 461—3). Mai ales însă *De ce să mori tu*, pregătire la *Mortua est:*

Dac'ai prinde àripi albe şi la ceruri ai zbura,
Privind lumea cea profană cum se pierde în abis.

www.dacoromanica.ro

Sau:

O să te plâng cu vântul ce fluieră 'n ruină
În rece zborul său (p. 464).

Și versurile cu un ritm săltăreț, ce urmează, nu sunt fără grație. *Când luna prin nouri* e cu totul remarcabilă [1]). Ideia frumoasă a razei care caută în mare steaua prefăcută 'n mărgăritar (pp. 370—1) merita și altceva decât a trece la anexa «aparatului», ca și *Ondina*, reproducând prima bucată din «Elena». Semnificativă e chemarea spre Italia (p. 481). Indemnul de coborîre a stelei e ca un întâiu acord pentru *Luceafărul* (p. 481). In *Murășanu*, cu alte puternice acorduri (p. 484), e, ca și în *Horia*, spiritul din Blaj. Iar *Christ* (pp. 484—5; an. 1869, Decembre) are sculpturalele frumuseți din *Epigonii;* ea se așează în ce a dat mai frumos poesia eminesciană. Un ton grav, deosebește plângerea pentru amicul Neamțu (pp. 495—6). Și, alături, găsim uneori îndrăsnelile amoroase de adolescent cu haz.

III

Cu «Venere și Madonă» Eminescu cel adevărat s'a născut.

Ce ni dă asupra genezei scrisului său noua ediție?

Versiunea din această subită revelație genială la un tinerel de talent, pe care-l formaseră pe încetul, mai ales în șederea la Viena, lecturile din multe literaturi, are osebiri față de textul din *Convorbiri literare* (v. pp. 287 și urm.) Ar părea că înlocuirea cuvintelor «o *'nvechită*, dulce veste» cu «tânără și dulce veste, care nu e potrivită, căci poetul vorbește de un «ideal pierdut» dintr'o «lume ce nu mai este», și de la care vine această veste», se datorește obiceiului de a corecta care domnea la *Convorbiri*, unde se glumea cu mențiunea stolerului geluitor «Io Spaco». Și

Tu n'ai fost în lumea veche zeitate, ci femeie,

[1]) Dar greșeala de tipar *băla* pentru *bălaie* poate fi pusă lângă *cârpa* pentru *cârja*.

www.dacoromanica.ro

înlocuită cu « divinizarea frumuseții de femeie », *nu* e în mersul ideilor, ca și

Femeia ce și astăzi mândră 'n lume o revăd,

Tot așa când se tipărește:

A femeii ce și astăzi tot frumoasă o revăd.

E de preferat

Rafael purtat în visuri, în gândirea-i înstelată

lui

Rafael purtat în visuri ca 'ntr'o noapte înstelată.

Dacă în manuscripte e altă versiune decât în « Convorbiri », denaturarea e însă dela Eminescu însuși. Ambele forme erau de pus alături *în text*.

Mai relev frumusețile din pasagiile divergente:

Căci femeia-i prototipu 'ntr'a genesei plan divin,

mult mai gândită decât: « prototipul îngerilor din senin ». Cruda « venerică beție » e mai puternică decât « bolnava beție », beție sănătoasă neputând fi. Apoi « încunună cu magie » (razele), în loc de « înconjoară », « din demon făcuiu o sântă », nu un « înger » [1]). E mai multă gramatică în « zguduit de viața rece » decât în « dismețit (*sic!*) din visuri rece (*sic*) ».

Prefer, iarăși:

Parcă văd cum o bacantă, care chiue 'n beție
De pe fruntea unui înger ia cununa de martir,
Înger mort al cărui suflet era raiu de poesie,
Când bacanta chiuește în spasmodicu-i delir,

la

Tu îmi pari ca o bacantă, ce a luat cu 'nșelăciune
(nepotrivit cu firea bacantei)
De pe-o frunte de fecioară mirtul verde de martir
(mirtul nu e al martirilor),

[1]) Trebue Aurora, zeița, ca în ms. 1, nu « aurora », zorile, cu tot epitetul de « matinal ».

BIBLIOTECA ACADEMIEI
www.dacoromanica.ro

O fecioar' a cării suflet era sfânt ca rugăciunea
(nu rimează cu înșelăciune)
Pe când inima bacantei e spasmodic, lung delir
(ceea ce nu corespunde, ca echivalență, cu inima).

Tot splendidul adaus al pocăinții față de cea cu «ochii negri» e o creațiune postumă, venită din altă stare sentimentală, adausă la aceea ce se putea isprăvi deplin, în blăstămul aruncat celei ce nu știuse iubi.

«Epigonii» pleacă dela *Lepturariul* lui Pumnul, dela această alegere, de către profesorul cernăuțean, așa de râvnitoare, a unor bucăți literare dintre care unele atât de greu de găsit. Caracterizările entusiaste nu se razimă pe cunoștința completă a operelor înseși, și e clar că, la vrâsta și în rosturile sale, Eminescu n'avea orizontul trebuitor pentru o judecată obiectivă. Spiritul dela Cernăuți, pe care, într'o epocă mai puțin prielnică, Blajul de pe la 1870, al lui Șuluțiu, nu-l putuse schimba, domină încă.

Trebue să se admită o redactare mai veche decât acea jumătate a anului 1870 când manuscriptul e trimes lui Iacob Negruzzi, care, necetind atent *Familia*, credea că are a face cu un necunoscut care se revelează cu o — și zicem și noi cuvântul: capodoperă. Pe atunci timpul petrecut la Viena adusese o schimbare critică a gândirii. Se fac rezerve pentru Boliac, Murășanu și chiar atât de glorificatul odinioară Eliade (nu «Heliade-Rădulescu»): nu e vorba în slăvirea lor de «meritul intern al lucrărilor», ci, numai, *cel atins acum de îndoielile «Junimii» și, în mediul cel nou, pur românesc, apropiat de dânsa, dacă nu și câștigat, — ceeace nu e și nu va fi niciodată cazul* —, recunoaște doar «naivitatea sinceră, necon-știentă» cu care lucrau ei. «Generația» nouă e apreciată după *Copiile* lui Iacob Negruzzi. Condamnarea ei în domeniul literar se explică prin nota de durere a unui scris care se caută încă, fără a putea găsi o formă personală definitivă, și la Nicoleanu, la Scheleti, la Matilda Cugler.

Prima formă are unele deosebiri esențiale [1]), care nu meritau, de sigur, decât însemnări în *notele textului însuși*

[1]) Ca lectură: «bune fine» (p. 296) nu poate merge: de sigur e o greșeală. Caracterizarea lui Ștefan-cel-Mare ca «leu», înlocuită cu aceea de «zimbru», era mai potrivită.

www.dacoromanica.ro

sau la « aparat ». Părerea mea că ar fi fost altă formă, pe care ar fi ciocârtit-o Negruzzi, de și păstrez părerea pentru « conversăm »-« convorbim » și « filosofia »-« cugetarea sacră », nu se poate susținea după publicarea textului, dar dela un membru al « Junimii », magistratul Vasile Tassu, am asigurarea că redactorul « Convorbirilor » schimba și pe Eminescu și că acesta, de și menținându-și discreția, se simțea adânc jignit de aceasta (pp. 297—8). Aprobarea « ștersăturilor » prin mai multe scrisori, era numai de formă; de altfel și d. Perpessicius admite « convenționalismul epistolar » (v. și p. 299).

« Mortua est » e ultima fază, cum ni se vădește aici, a unei foarte lungi prelucrări, pornind încă dela 1866, ceea ce ar pune-o, ca element biografic, în legătură cu pierderea iubitei dela Dumbrăveni, în anul holerei, iubită al cării nume de Elena e dat aici (p. 299 și urm.). Prima formă e plină de nesiguranță, de cuvinte silite și mari icoane confuze, dar și de mari însușiri: « lampa ce piere veghind pe mormânturi » e superioară « făcliei de veghe », « sunetul clopotului în orele sfinte », frumos în el însuși, nu între în imagine.

Strofele ce urmează au un sens filosofic adânc, care nu merita sacrificarea. « Ginii » de cari e vorba în a doua strofă jertfită sunt *les djinns* ai lui Victor Hugo, în *Orientale* [1]). Datată Octombre 1866, această înjghebare, mai cu totul deosebită de textul publicat, *trebuia să între în corpul definitiv al Poeziilor, la data ei.* Variantele celelalte aveau să fie date sau în prima sau în ultima formă. E interesant, pentru unele suggestii ce am făcut mai sus, că Eminescu, de și schimbă la o dată ulterioară forma dela început, adauge textului nou tot prima dată.

Pentru « Inger de pază » (v. p. 311 și urm.), *toate trei versiunile au dreptul de a între în comoara lui Eminescu.* Relevez în notă pasagiul în care copila e o « frumoasă artistă », interesant element biografic (p. 314). In *Noaptea*, din 1870, o formă neîntreagă e bună numai pentru adnotarea textului definitiv.

[1]) « O parcă să-l mâie în viață 'nnapoi » e încă o lectură rea (p. 300).

www.dacoromanica.ro

«Egiptul» este numai un fragment dintr'o «Diorama» *(Panorama deșertăciunilor, Memento mori)*, pe care o suggerează lui Eminescu, prin 1871, *La légende des siècles* a lui Victor Hugo. *Nu era locul a se da aici, fără osebirea întâmplătoare și fără un înțeles real, întreaga «legendă»? De sigur că da. Influența venea și dela cursurile de istorie ascultate la Viena, cum o arată nota*, cu știri care nu vin din cărți tipărite [1]). Se dau versiunile felurite, dintre care unele au valoarea necesară pentru a trece în notele textului [2]).

Nu știu dacă monologul de singurătate al «Sărmanului Dionis» merita să fie desfăcut din romanul de care e nedeslipit și *are sens numai în el.* Căzând între bucăți de o înaltă ideologie, această înșirare de mizerii, cu ploșnițe cu tot, face o foarte rea impresie. Aceasta, de și în manuscripte gestul de indignare pentru condițiile materiale nedrepte și umilitoare ale celui întors prin Botoșani și Iași apare deosebit, supt titlul *Sărmanul poet*, și cu toate că din nenorocire corespunde așa de mult realității (a se nota și, într'o versiune: «Soarta ce în România la poeți li-i pregătită»). Și aici ambele versiuni au același drept, reprezintând același stadiu din evoluarea stilului.

Starea de spirit din această fantazie, mai dureroasă decât glumeață, arată că, de la Viena, Eminescu, în așa de triste împrejurări, nu lucrase nimic. Deci în April 1873 el dă la revista care-l reține, în mărețul *Inger și demon*, tot o inspirație din anii dela Viena. O primă formă, de tipărit în text întreagă, are data de Decembre 1869. Poetul vorbește în numele său, nu în a treia persoană. *E o icoană din domul bisericii Sfântului Ștefan.* Concepția se va schimba, evoluând către un sens social, revoluționar. Nu mai e vorba deci de studentul străin care privește în biserică, nevăzut, pe frumoasa fată blondă care se roagă. Răsare contrastul între «regina»,

[1]) Clopotele care sună noaptea supt mare,—vin dela legenda lacului dorohoian dispărut.

[2]) De mare interes fragmentul descriptiv *Avatarii Faraonului Tlà*, (pp. 324—5). Și aici scotocirea din ziarele vremii, pe care n'am putut-o face, reconstituie atmosfera timpului. Din *Musa dela Borta-Rece* a lui Mihail Zamphirescu, Biblioteca Institutului de Istorie Universală are încă un exemplar. «Bufoneria» în adevăr e spirituală și se vede ce puteau da poeții artificiali ai vremii dacă se coborau în domeniul realităților. E o notă de bucureștenism care nu e nouă și va avea un mare viitor.

www.dacoromanica.ro

«fiica de rege» și între revoluționar. *Icoana lui Lassalle în iubirea cu Elena von Dönnigen, impusă atenției și prin căsătoria cu Iancu de Racoviță, se pare a fi provocat această opoziție de situații și de suflet. E însă și o amintire a Comunei parisiene, care-l va urmări până la «Impărat și proletar», în care, tot la Viena, în ciclul «Dioramei» va înfățișa căderea lui Napoleon al III-lea și ideologia dărâmătorilor unei stăpâniri luxos conrupte.* Se poate întâmpla să i se fi cerut la «Junimea» strict conservatoare suprimarea strofelor dela pagina 338, cu negarea dumnezeirii și atacarea întregii ordine de lucruri, parte pe care, într'o altă formă stilistică, Eminescu o va păstra pentru marea frescă de mai târziu a revistei sociale. *Toată această parte ar fi trebuit să între în text, ca o creațiune de sine stătătoare.*

Intre cele două manifestări ale spiritului rebel al vremii se intercalează *Floarea Albastră* (nu se poate să fie din «Berlin—Iași» ridicula poezie, datând de sigur înainte de orice mai cunoaștem din această lungă și grea evoluție, dela paginile 341—2). Gh. Bogdan-Duică avea dreptate: în această reminiscență târzie, *poate datorită trecerii prin casa părintească*, e tot prima iubire:

Și te-ai dus, dulce minune,
Și-a murit iubirea noastră.

Ultimul vers: «Totuși este trist pe lume», poate să pară numai unui neînțelegător pentru «*Totul* este trist pe lume». Cine știe puțin moldovenește și are simț sufletesc va pricepe. Din variantă strofa cu «La Plata» se putea da în parenteze: ea a fost poate suprimată de Negruzzi.

Cu titlul de «Proletarul» sau *Umbre pe pânza vremii*, «Impărat și proletar» are mai multe variante, pe care ajungem a le cunoaște, cu problemele ce deschid. *E de sigur după biruința Versaillesilor; o arată intreaga atmosferă.* Strofele suprimate trebue neapărat adause în paranteze. Nimic nu poate fi sacrificat din acest imn al revoltei.

Aș crede, după cuvintele, ca *nonne*, cuprinse în «Făt-Frumos din tei», cu a sa Blanca și mănăstirea Sfintei Ana, că poezia e o traducere din limba franceză (v. p. 362).

www.dacoromanica.ro

Adaug că « a cânta în cor » este un obiceiu frumos, că numai în Franța e obiceiul « logodirii cu Domnul din leagăn », că « papucii de mătasă » din versiune nu se potrivesc cu făpturile dela noi, că « elfii » izvorului trădează aceeași origine și că Făt-frumosul cu « corn de-argint la șold » e un cavaler din Apus. Inchinarea la biserică, necesară pentru o bastardă, e și ea datină străină. Ca formă, ambele versiuni, deosebite, meritau tipărite în text, în loc de a găsi loc în notă. Ambele, și mai ales ceea apărută în *Convorbiri*, la 1875, cu *o desvoltare care e originală a lui Eminescu*, sunt printre cele mai frumoase bucăți ale poetului. Cred că traducerea și prelucrarea s'au făcut după întoarcerea în țară.

« Melancolie » e pusă de interpret între 1868, în ce privește ideia, și 1876, dată a publicării la locul obișnuit. Unele elemente vin dintr'o bizară dramă *(Mira)*, în care Ștefan-cel-Mare joacă un rol ce nu i se potrivește (p. 368 și urm.). Bucata de la pp. 338—9, cu alt ritm, putea fi trecută *în text* la data ei, ca și cea, fără schimbare în forma tehnică, dela pp. 379—80. Aceasta din urmă, cu multe imperfecții, cuprinde notația « obositului creier », *ceea ce ar lua formei definitive valoarea biografică*. Dar, cum, în tot acest timp dela revenirea în țară, Eminescu n'a dat în poezie nimic, *fenomenul însuși* al oboselii rămâne.

Tot din caietele dela Berlin scoate Eminescu cele trei bucăți în măsură trohaică pe care le dă în 1876. Ele nu pot fi trecute toate la epoca legăturii cu Veronica Micle. La prima nu se vede ce ar fi adaus această pasiune. Versiunile sunt potrivite doar pentru note. *Marelui moment de singură adevărată iubire-i aparține numai « Dorința »*, ale cării forme toate, multe, după măsura iubirii ce întrupează, erau de reprodus în text (v. p. 389 și urm.). De altfel una e pe scrisoare de corespondență, cu data 10 Mart 1876 (p. 391).

Și bucata dela pagina 395 și mai ales « irmosul » cu sunet bisericesc (p. 396) își au locul, ca întovărășire a bucății cunoscute, în text.

Călin e, cum am notat-o de curând, cu prilejul reprezintării la Teatrul Ligii Culturale a *Sacuntalei* lui Calidasa, inspirată

www.dacoromanica.ro

de poemul indian al părăsirii iubitei pentru a o regăsi prin recunoașterea emoționantă a copilului crescut mare. Acuma văd că regretatul mieu tânăr prieten și cumnat, Alexandru Bogdan, mort în Marele Războiu, la Zumina, în Galiția, văzuse aceeași apropiere (*Transilvania*, 1909, p. 389). Ca tot ce spune familia, și originea indicată la pagina 398 (maica dela Agafton cu povestea), e falsă. Forma de basm în care e redată povestirea la Berlin, între 1873 și 1874, nu implică și originea populară (p. 399). S'a publicat în «*Convorbiri*», *după zguduirea învietoare și înnoitoare, care a jucat un așa de mare rol la Eminescu*, numai în Novembre 1876, și nimic nu ne autorizează a crede că au fost forme anterioare. Gazelul, pus ca motto, e ca o salutare de dragoste pentru iubită, căreia astfel i se închină una din marile minuni ale acestei poezii. Eminescu însuși, într'un manuscript, îi zice: «dedicație» (v. p. 421 și urm.).

In variante (ca la p. 409) sunt părți pe care neapărat, cu lăsarea părților comune, le cere textul. Și, tot așa puternicul imn de iubire din nota la pagina 415:

De-aș muri, înviiu supt ochi-ți și dintr'o sută de morți.

Așa ceva nu se aruncă în «subsolul» unui «aparat» științific...

Pentru «S t r i g o i i» (la început «Strigoiul»), s'a făcut bine publicându-se (dar tot la «aparat», după sistem) două forme manuscripte. D. Perpessicius crede că ele sunt din anul 1876, când s'a publicat în revistă poema. Sunt însă în prima unele nehotărîri de formă, și e mai ales o lipsă de muzicalitate pe alocurea, care pun pe gânduri. Lovesc și cuvinte poetice, odată curente, pe care poetul a isprăvit părăsindu-le, ca «amor», «reînchin», pe lângă neadmisibilul «flor». E de toată evidența că, la distanță de câteva luni, cineva nu s'a putut întrece așa de mult. Ceea ce nu înseamnă că într'un corp al operei lui Eminescu alcătuit după alte norme aceste redactări nu-și au locul și rostul. A doua versiune, aceea, da, a putut preceda de aproape pe cea definitivă. Omagiul cald adus lui «Sandi» Bogdan (p. 448) onorează pe editor.

www.dacoromanica.ro

De sigur că, și în *Călin* și aici, Eminescu e urmărit, în icoana frumoasei femei blonde, de marea sa pasiune.

Pentru restul poemelor tipărite în viața poetului sau îndată după moarte, lipsind manuscriptele, lipsește și acest atât de bogat comentariu. Trebuia măcar datarea. Urmând firul suggestiilor pe care le-a trezit această frumoasă ediție, iată ce se poate adăugi.

Insuflețirea pentru iubita așa de nobil idealizată se continuă. Pe ea o cere la țară supt mireasma salcâmului. De iubirea ei l-a aprins cu săgeata, din Olimpu-i indian, zeul Kamadeva. Ea creiază, fără nicio încercare în urmă, «Povestea codrului», poetul aducând pe Veronica în adâncurile pădurii neuitate de-acasă, din Moldova-de-sus, bogată în teii așa de rari aiurea. Ea e pusă în legătură și cu farmecul codrului, care se pătrunde și de «chipul dragii lui». Pentru dânsa reface el, în «Povestea teiului», vechea fabulă, cu calul alb și fata blondă, pe care o culesese mult înainte, dintr'o carte franceză neștiută. Toată gingășia iubirii alintate s'a adaus din această întineritoare stare de spirit. Forma nouă e de o puternică inspirație *personală*. Ea e întruchipată în *Diana*, cu aceleași «mânuțe albe de omăt» și «fața dulce și bălaie». Pe dânsa o așteaptă «în privazul negru-al vieții icoană de lumină». Către dânsa strigă durerea din «Departe sunt de tine», cu urmărirea chinuitoare a «norocului ce-o clipă l-a avut». A ei e «vița galbenă de păr» pe care o găsește «în volumul ros de molii». Trecând acasă o clipă, în vechea căsuță, impiu dărâmată, el stă de vorbă cu pădurea, care-l chiamă matern, căci altă chemare nu mai aude. Ale ei perdele le cercetează cu ochii fără ca ea să-i apară. «Sântem tot mai departe de-olaltă amândoi», spune, văzându-și iubita de odinioară cum «se pierde în zarea eternei dimineți», redactorul năcăjit și părăsit dela o foaie de partid în care-și pune credința, dar care-i cere pasiune ofensivă, nedreptate și cruzime. Și, până și din mormântul ei, el vrea, ca Arald din *Strigoii*, ca iubita să-l cheme.

O filosofie de supremă și absolută tăgăduire i se smulge, fără a mai cerceta în trecut, căci nu mai e marele meșter

www.dacoromanica.ro

tehnic al caietelor, ci un suflet care plânge în singurătate și noapte după ce a văzut ce este traiul împărțit în iubire. Am adus înainte de curând, în *Cuget clar*, din literatura Răsăritului ceva care samănă cu măreața icoană a Genesei, pentru ca, la el, blăstămul cel mai cumplit asupra lui însuși să se adauge imaginii noianului. In această filosofie de durere întră și cântecele pentru după moarte *(Mai am un singur dor, De-oiu adormi, Nu voiu mormânt bogat)* și resemnarea din *Glossă*.

Iubirea inspiră discutatul mic poem «Atât de fragedă», pe care, într'o situație de umilită părăsire de sine și confuzie, cel trăind acuma în umbra omului de lume și de înaltă situație care era Maiorescu, legat el însuși de o familie germană înrudită, o prezintă ca un stângaciu omagiu al profesorului de românește unei frumoase femei tinere de inclinări literare ambițioase și nu fără aplecări sentimentale trecătoare, ce-i par interesante, Mite Kremnitz, care a făcut din această îndrăsneață privire în sus a omului cu «mânile nespălate» micul roman după care înseta. Se poate crede că ea a fost aceea pe care el o chiamă și mai departe «mireasa sufletului său», făcând dintr' însa icoana Precistei încununate și întrebând-o «când o să vie». Departe, la Iași, bătrânul profesor Micle lasă liberă o văduvă care e femeia înzeită de dânsul; așa cum e acuma, el îi trimete... o scrisoare de condoleanță.

O apropiere era cu putință. S'ar fi «spălat» «nespălatul» în apele, pentru el așa de curate, ale femeii pe care trudnicul muncitor cu ziua la *Timpul* o lăsase de doi ani pradă ispitelor ce veneau către splendoarea pletelor ei blonde. I s'a dat sfatul să nu încheie cu o cochetă o căsătorie care — i-ar atinge, în fericire, talentul. Să nu tăgăduiască aceasta nimeni din adulatorii postumi ai gloriilor. El s'a supus, și a rămas deci cânele stingher pe la ușile oamenilor. După strigătul de durere că ea «nu-l înțelege», «Te chem; chemarea-mi asculta-vei?», spune el de departe celei care-i trimete cu câteva fleacuri de cuvinte franțuzești papagalizate «poeziile» care erau tot sufletul lui. Stingherul visează de «mânile supțiri

www.dacoromanica.ro

și reci » care-i « acopăr ochii », de « minunea cu ochi mari și mână rece »:

Răsai din umbra vremilor încoace,
Ca să te văd venind: ca 'n vis, așa vii !

Din nou pădurea dela Siretiu îl chiamă, și ea întreabă de « sora viselor noastre de vară ». Iar el se închină măreției veșnic dăinuitoare a pădurii, întrebându-se numai dacă vechiul corn va mai suna pentru el. Lenau e răsfoit, ca să afle « foaia veștedă » din aceleași mâni cunoscute.

De-atunci e și plângerea pentru cea care se duce *(Te duci)*, icoana ce răsare din « valurile vremii ». Ea « să rămâie 'n floare ca luna lui April », pe când asupră-i cadă din nou osânda celui « lăsat prin străini », cu singura dorință ca, atunci când se va opri această viață stinghere,

...unul, venind de mine-aproape,
Să-mi spuie al tău nume pe 'nchisele-mi pleoape ».

Se înșiră apoi, rupte și în această ediție de la locul lor, tânguirile, de o așa de duioasă reservă, cu adânc respect pentru ce a fost, din « *S'a dus amorul* », din « *Când amintirile* », din sfâșietorul « *Adio* », din « *Ce e amorul* », din « *Pe lângă plopii fără soț* »,— unde « brațele reci » nu pot fi ale desprețuitoarei Nemțoaice cu interes pentru psihologiile poetice, cum nici în « *Și dacă ramuri bat în geam* » —, din « *Iubind în taină* », către « copila lui cu lungi și blonde plete », din serenada « somnoroaselor păsărele », din asigurarea că, orice ar fi, ea va rămânea, pentru farmecul ei, unica *(De-or trece anii)*, din înfocata rugăciune de a i se da râvnita iubire în *Lasă-ți lumea ta uitată*, din chemarea în pădure (« *La mijloc de codru des* »). Se va ajunge astfel până la adânca fabulă dureroasă cu tâlc din *Luceafărul*.

In « *O, mamă* » întâlnim însă, a doua zi după pierderea mamei, în 1876, vremea de mângâiere a iubitei, la a cării tovărășie și în moarte se gândește. Și *tot acestui timp îi revine, oricare ar fi data publicării, și oda în care poetul se înfățișează chinuit în « tunica lui Nessus »*.

www.dacoromanica.ro

Aceluiași ciclu, al iubirii cântate și împărtășite, deci departe în urmă, îi aparțin bucățile de gingașă mulțămire, care *se cer acolo, și nu după ciclul durerii*, cum apar din răscolirea hârtiilor celui care acum își părăsi și stăpânirea vieții și a scrisului, toată mărturisirea, până la târziul «*De ce nu-mi vii*» și la imitația din Keller a stelei ce a dispărut, dar raza-i e încă vie.

In lipsa iubirii, scriitorul politic are pasiunea cauzei pe care o apără cu credință adâncă, fără cruțare și fără milă. Naționalist îndurerat de scăderea economică a poporului său, el va uni cu bogatele documente de luptă ale prozei sale de gânditor și ziarist blăstămul contra străinilor din *Doină*.

Dacă prima scrisoare, începând cu un grandios tablou al facerii lumilor, nu face decât să constate nimicnicia finală a tuturor lucrurilor, a doua e un vehement atac contra liberalilor exploatatori și paraziți, a treia, și ea din 1881, prezintă pe Mircea «cel Bătrân» și lupta dela Rovine și ca o înfruntare față de războiul de independență făcut pentru gloria unui partid, ai cărui șefi sunt prezintați într'o nemiloasă caricatură, pentru ca a patra (la început a doua) satiră să lovească în toate moravurile vremii, isprăvindu-se cu desperata proclamare a discordării sufletești:

Ah, organele-s sfărâmate și maestrul e nebun,

asemenea cu strigătul din *Trecut-au anii:*

Iar timpul crește 'n urma mea...
Mă 'ntunec!

Iar a cincea, pe care el o intitula «*Dalila*», nu e decât răspunsul la părăsirea, ce părea definitivă, — deși iubita, care era să moară puțin după dânsul, i-a revenit și în timpul teribilei și desgustătoarei boli —, de către aceea pe care nimic nu i-a putut-o smulge din inima de atâtea ori rănită.

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

www.dacoromanica.ro

După această lungă și atentă analiză iată concluziile care se impun.

Nu poate fi discutat măcar sistemul unei alte așezări a operei imense și confuze, versuri și atâta proză, pe care a lăsat-o Eminescu. E păcat că legile nu îngădue a se lua măsuri contra spiritului de aventură estetic care-și poate permite, încrezut, astfel de caricaturale denaturări.

Ordinea cronologică se impune dela sine. E însăși desvoltarea organică a talentului, ca și a geniului chiar, care nici ele nu procedă prin trăsnete. Ea singură permite, nu numai urmărirea ideilor și a întregirii culturale, ci chiar aceea a progresului tehnic, foarte încet, mai ales la un popor care-și formează limba literară pentru lucrări mai înalte sau, încă mai mult, la unul, ca al nostru, care și-o reface în toate după ambițioase pericole de rătăcire. E, la Eminescu, o înceată desfacere din piedecile sale, cum nu ni le putem închipui astăzi, când orice băiețaș poate «scrie bine» lucruri proaste sau lucruri nebune, — piedecile relei pregătiri școlare, ale lecturilor de literatură viciată, ale influențelor străine, ale unei mode generale greșite. Dacă nu se vede șirul, de o progresiune lentă, ajungem a despreți pe un adesea ridicul Eminescu începător.

Dar, în acest fel de prezintare, nu se poate face mai departe cu totul neîntemeiata, aproape absurda împărțire între lucrurile publicate și cele rămase în manuscript. Eminescu dădea greu, după multe solicitări, la tipar, scrisul său, pe care din vechi încercări îl pregătea din nou, după o metodă care lui, în chip excepțional, îi reușea. Intru aceasta el rupea un ciclu așa de important, care cere o *înfățișare unitară*, ca al «Dioramei» istorice, cu toată filosofia ce înțelegea el să scoată din ce-i apărea, în ultima instanță, ca o zădărnicie. După ce publicase chiar, cum e cazul cu poesiile din *Familia*, el lucra mai departe la ele. O publicație în volum i-a zimbit mai mult decât odată. Dacă primul plan de tinerețĭ, pentru care avea manuscriptul gata, în acea permanentă frumoasă caligrafie de răgaz a lui, ar fi fost executat, nu s'ar mai putea trimete în excursuri și note ceea ce e în adevăr produsul sufletului său.

www.dacoromanica.ro

Tipărituri și manuscript merg deci împreună, chiar dacă s'ar întrebuința o literă mai mică pentru ce n'a fost «gata de tipar», ci material de revizuit. *Așa și numai așa avem pe Eminescu adevărat și întreg, cu scăderi și înălțări, iar nu un amestec fără legătură de «membra disiecta»*.

Dar, — și în privința aceasta a dovedit bun simț literar Maiorescu, nu totdeauna drept judecător al valorilor, de orice fel —, nu se pot pune una după alta bucăți care nu țin împreună. Dacă, în prima fază, silințile necontenit împiedecate de formă pot merge laolaltă, îndată ce, dela 1870 înainte, se poate vorbi de o fixare a lui Eminescu, una e elaborarea poemelor narative, care, cum s'a văzut, toate pleacă dintr'o desvoltare continuă și-și au originile departe în trecut, și altceva sprintena, calda noutate, în legătură cu momentele succesive ale pasiunii, din poesiile de iubire: indiferent de data apariției, capricioasă ori datorită amestecului, dela o vreme, a mânii străine a prietenilor, ele trebue să urmeze în a lor înfățișare însuși mersul patimei, dela îngânările timide la strigătele de triumf, dela acestea la sfâșierile despărțirii, la chemările în gol, la blăstămele definitivei desfaceri și la setea de moarte, la rezignarea filosofiilor de renunțare absolută, la abdicarea vieții înseși. Și, iarăși, — a treia înpărțire —, judecata politică și socială, aceea are a sta de o parte, cu părerea de rău că admirabilele *Scrisori* nu pot fi puse în mijlocul chiar al prozei de studii și articole de ziar care-i este mediul firesc. Puținele poeme care n'au nicio legătură cu vieața în care a trăit așa de mult cel ce a fost socotit atât de des, prin necunoștință și neînțelegere, că a negat-o în puterea gândirii budiste sau schopenhaueriene, pot veni la urmă.

Cred că un astfel de plan poate fi aprobat de oricine unește cu grija autenticității, cu gustarea frumosului înțelepciunea umană și pietatea care se cuvine unui așa de mare gânditor și scriitor.

Pentru pregătirea acestei opere definitive *Academia noastră singură este și chemată și îndrituită*, toate celelalte lucrări nefăcând decât să-i ușureze lucrul. Ea e depozitara nepre-

www.dacoromanica.ro

ţuitelor manuscripte care fără dânsa cine ştie pe ce mâni ar fi încăput. Dintre colaboratorii ei au ieşit primii revelatori ai bogatului inedit: Nerva Hodoş şi Ilarie Chendi, chiar dacă, din greşeală, s'a îngăduit şi altora să publice de acolo ce şi cum au vrut. Ea are un simţ de responsabilitate care nu s'ar putea cere oricui. Ea are un curaj de răbdare ca acela al marii opere a Dicţionariului. Ea dispune de elemente, necontenit înnoite, care cuprind oameni de gust, filologi şi istorici, din a căror colaborare poate să rezulte ceea ce de atâta timp se aşteaptă.

Toate lecturile actuale vor trebui revăzute foarte de aproape, căci sunt de sigur greşeli. Cum ineditele se prezintă în caiete făcute de Eminescu, avem o bază sigură. Când ele nu sunt decât foi răzleţe legate cam la întâmplare, grafologia trebue să-şi spuie cuvântul pentru o reaşezare a lor după criterii pe care numai specialişti ca d. H. Stahl le pot avea la îndemână. Atunci numai vom fi ajuns la cea mai mare aproximaţie a siguranţei, care astăzi ni lipseşte.

In cea mai apropiată sesiune generală voiu face o propunere formală în acest sens, cerând să se voteze asupra ei pentru a se ajunge la începutul unui lucru cu care de mult suntem datori, sau pentru a mă despovăra personal, — n'aş zice şi pentru o curagioasă operă pe care, cu toată vârsta mea, poate aş încerca s'o iau asupra mea singur, ceea ce, recomandând aici o largă colaboraţie, nu doresc.

www.dacoromanica.ro

	Lei
Dr. ALEKSA IVIC. Documente privitoare la mişcarea literară şi culturală a Românilor din Ungaria în sec.: XVIII şi XIX	25.—
N. IORGA. I. In jurul lui Mihai Viteazul; II. Originea lui Mihai Viteazul după o cronică românească	25.—
MIRCEA DJUVARA. Criza dreptului public internaţional	20.—
N. IORGA. O scrisoare importantă a lui Cezar Boliac	5.—
N. IORGA. Inceputurile şi motivele desnaţionalizării în Săcuime	15.—
ALEX. LĂPĔDATU. Un episod revoluţionar în luptele naţionale ale românilor de peste munţi acum o jumătate de veac	50.—
I. LUPAŞ. Leopold Ranke şi Mihail Kogălniceanu	10.—
N. IORGA. Congresele de istorie dela Veneţia şi dela Roma	10.—
N. IORGA. Au fost Moldova şi Ţara-Românească provincii supuse Fanarioţilor?	10.—
N. IORGA. Sculptura în lemn românească	10.—
N. IORGA. Neamul lui Petru Şchiopul şi vechi documente de limbă mai nouă	10.—
TOMUL XIX, (1937):	**280.—**
G-ral RADU ROSETTI. Un uitat, Generalul Ion Em. Florescu	10.—
N. IORGA. Ştiri noi despre sfârşitul secolului al XVI-lea românesc	15.—
R. V. BOSSY. Urme româneşti la miază-noapte	10.—
VICTOR SLĂVESCU. Opera economică a lui Ion Ghica	15.—
CONSTANTIN I. KARADJA. Steagul românesc al lui Istratie Dabija Voevod	25.—
N. IORGA. Comemorarea lui Giacomo Leopardi	5.—
N. IORGA. Există o tradiţie literară românească?	5.—
FRANZ BABINGER. O relaţiune neobservată despre Moldova sub domnia lui Antonie-Vodă Ruset (1676)	25.—
FRANZ BABINGER. Originea lui Vasile Lupu	10.—
N. IORGA. O cronică munteană în greceşte pentru secolul al XV-lea	5.—
N. IORGA. Rogeriu Iosif Boscovich şi Moldova	5.—
G. TAŞCĂ. Cum a evoluat claca dela începutul înfiinţării ei şi până azi	15.—
N. IORGA. Noi descoperiri privitoare la istoria Românilor	10.—
N. IORGA. Despre civilizaţia românească la 1870	5.—
P. NICORESCU. Bisexarchus, un grad necunoscut în armata pre-byzantină	15.—
P. NICORESCU. Garnizoana romană în sudul Basarabiei	20.—
N. IORGA. Un memoriu politic către Cuza-Vodă	5.—
G-ral RADU ROSETTI. Costachi Rosetti-Teţcanu, 1814—1879	7.—
N. IORGA. Conflictul militar austro-rus în 1854—56	15.—
N. BĂNESCU. Păreri nouă asupra lui Kekaumenos	5.—
GH. DUZINCHEVICI. Ceva nou asupra legăturilor lui Sobieschi cu Moldova	10.—
ION RĂDUCANU. Economiştii străini în Academia Română	10.—
G-ral RADU ROSETTI. Insemnătatea istorică a căderii Plevnei	7.—
N. IORGA. Un mare gânditor italian despre luptele din Sud-Estul Europei: Giambattista Vico	10.—
ANDREI RĂDULESCU. Constituţiunea Polonă din 23 Aprilie 1935	25.—
TOMUL XX, (1938):	**160.—**
N. IORGA. Zece inscripţii de morminte ale Mavrocordaţilor	5.—
N. IORGA. Despre revoluţia dela 1848 în Moldova	35.—
P. P. PANAITESCU, Mircea cel Bătrân şi suzeranitatea ungurească	15.—
N. IORGA. Începuturile istoriei universale la Români	20.—
N. BĂNESCU. O colecţie de sigilii bizantine inedite	15.—
N. IORGA. Vasile Alecsandri, student la medicină	15.—
I. NISTOR. Ocupaţia austriacă în Principate, 1854—1857	45.—
N. IORGA. Un post al latinităţii în lumea germanică: Austria	10.—
ION RĂDUCANU. In amintirea lui Ernest Solvay 1838—1938	5.—
ION I. NISTOR. Principatele române sub ocupaţia rusească	35.—

www.dacoromanica.ro

	Lei
I. PETROVICI. La un secol şi jumătate dela naşterea lui Schopenhauer .	10.—
Dr. KURT WESSELY. A doua Diplomă Leopoldină	45.—
N. IORGA. Sensul «Gazetei Transilvaniei»	5.—
H. DJ. SIRUNI. Aron Vodă, Răzvan Vodă şi Eremia Vodă	10.—
N. IORGA. Intinderea spre răsărit a Moldovei lui Ştefan-cel-Mare . . .	10.—
G-ral R. ROSETTI. 1.—Cultura militară. 2.—Ce spune Mareşalul Mackensen despre operaţiile sale contra României	10.—
N. IORGA. Paralelisme helveto-române	10.—
N. IORGA. Principiul naţionalităţilor şi greşelile lui Bismarck.	10.—
G-ral R. ROSETTI. Steaguri, prapure (polemici).	5.—
N. IORGA. Paralelisme şi iniţiative de istorie universală la Români . .	12.—

TOMUL XXI (1938—39): 250.—

ANDREI RĂDULESCU. Romanitatea dreptului nostru	12.—
N. IORGA. 1. «Calicii» lui Mihai Viteazul. 2. Zavira şi opusculul lui Dimitrie Cantemir despre lupta între Cantacuzini şi Brâncoveni . .	8.—
G-ral R. ROSETTI. Călăraşii din valea Siretului în Războiul de neatârnare	32.—
CONST. MOISIL. Stemele primelor monete româneşti	10.—
ION I. NISTOR. Migraţiunea românească în Polonia în secolul XV şi XVI	20.—
ALEX. LĂPĔDATU. Mărturii şi precizări nouă cu privire la sfârşitul lui Barbu Catargiu (8 Iunie 1862)	25.—
I. LUPAŞ. Un vlădică român năpăstuit la anul 1638. Cine putea fi? . .	15.—
P. ANTONESCU. Pentru o renaştere a arhitecturii româneşti	10.—
CONST. KARADJA. Ziare contemporane despre bătălia dela Guruslău .	25.—
N. IORGA. Contribuţii la legăturile literare româneşti cu Ruşii şi Ungurii .	5.—
ION I. NISTOR. Vechimea aşezărilor româneşti dincolo de Nistru . .	12.—
S. MEHEDINŢI. Trilogia ştiinţei	70.—
ION I. NISTOR. Restaurarea Daciei în sintezele diplomaţiei europene .	10.—
S. MANUILA. Consideraţiuni asupra prezentării grafice a etnografiei României	10.—
P. P. PANAITESCU. Pribegia lui Constantin Şerban Basarab şi a lui Ştefan Petriceicu şi testamentele lor	30.—
ED. I. GĂVĂNESCU. Ioan Monorai, Scurtă cunoştinţă a lucrurilor Dachiei.	25.—
SILVIU DRAGOMIR. Mormântul lui Mihai Viteazul şi vechea catedrală dela Alba-Iulia	12.—
MIRCEA DJUVARA. Analiza ideii de convenţie în drept	35.—
VICTOR SLĂVESCU. Vieaţa şi opera lui Petre Mavrogheni	100.—
I. LUPAŞ. Doctorul Ioan Piuariu-Molnar (1749—1815)	30.—
N. IORGA. Cugetători români de acum o sută de ani	25.—

TOMUL XXII (1939—40):

N. IORGA. 1. — O descoperire privitoare la biserica Sfântul Nicolae din Şcheii Braşovului. 2. — Încă o formaţiune romanică: Luxemburgul . .	15.—
ION I. NISTOR. Primele încercări de restaurare a oştirilor pământene .	15.—
G. G. MIRONESCU. Contribuţiune la biografia lui Constantin Negri. (Din corespondenţa dintre C. Negri şi Mihail Kogălniceanu)	6.—
ALEX. LĂPĔDATU. Un aventurier ungur în Principatele române, în epoca unirii lor (Gh. Bogáthy)	60.—
ION. I. NISTOR. Un proiect de organizare a oştirilor primitive din 1812	8.—
N. BĂNESCU. Maurocastrum — Mo(n)castro — Cetatea-Albă	10.—
G-ral R. ROSETTI. Ambulanţa doamnelor din Iaşi în 1877—1878 . .	15.—
HANS PETRI. O scrisoare necunoscută a domnitorului Constantin Mavrocordat din anul 1740	15.—
N. IORGA. Eminescu în şi din cea mai nouă ediţie	15.—

C. 59.303.

PREŢUL LEI 15.—

www.dacoromanica.ro